

A Báródság nemessége a XIX. század elején

A Bihari Múzeum Évkönyve III. kötetében megjelent tanulmányunkban foglalkoztunk a Bihar vármegye központi (váradi járásában) lévő báródsági nemes kerülettel, elemezve annak XVIII. század végi és XIX. század eleji szerkezeti felépítését, közigazgatási-jogi viszonyait, röviden kitérve annak területi-természeti viszonyaira, utalva társadalmi és nemzetiségi jellegzetességeire is.¹

Hivatkozott tanulmányunk tehát felment bennünket az alól, hogy a Báródságot — amelyről a magyar történetírás egyébként alig-alig tud valamit — közelebbről ismertessük, s itt így arra a kérdésre adhatunk választ, hogy a nagyrészt román anyaryelvű, de kétségtelenül magyar nemesi jogokkal élő lakosság milyen alapon gyakorolta privilégiumait.

Arra ugyan már rámutattunk, hogy bár e nemesség egy része kétségbevonhatatlan nemesi kiváltságlevelet mondhatott magáénak, a lakosság privilégiumokkal élő nagyobbik hányadának azonban e jogköre legalábbis kétséges volt; s vagy anyai ágon (agilisek) vagy pedig a Báródság sajátos történeti viszonyaiban gyökerező régi szokásjog alapján gyakorolta nemesi jogait vagy e jogok egy részét.

E rendezetlen helyzet legalább három területen is feszültségeket teremtett.

— Bihar vármegye nemességének nem állott érdekében a kétséges nemések számának gyarapítása, nem utolsósorban azért, mert az adómentesség a vármegyei házi adóba fizetett összeg nagyságát is csökkentette, éppúgy mint az állami adóalapot.

— A kétségbevonható nemesi jogok gyakorlása óhatatlanul feszültségeket és súrlódásokat eredményezett a báródsági nemesség soraiban is.

— Végezetül a báródsági nemes kerületben nemcsak nemések laktak, hanem jobbágyok is, sőt sok nemesnek nemcsak armálisa, hanem jobbágya is volt. Mindez természetesen azt is jelentette, hogy a kétséges nemések számának gyarapodása az adófizető jobbágnép terheit növelte, akik ez ellen a tendencia ellen érthetően tiltakoztak is.² A teherviselő parasztnép

¹ Nyakas Miklós: A báródsági nemes kerület rendtartása a XVIII. század végéről. In: A Bihari Múzeum Évkönyve III. (Szerk. Héthy Zoltán, Berettyóújfalú, 1982.) 167—176.

² A nemesi jogok gyakorlása az adófizető jobbágnép terheit több vonatkozásban is nehezítette, s ennek csak az egyik összetevője az adófizetés. Sérelemes pont volt például a vármegyei közmunka végzése, a határhasználat egyes kérdései, s a regáléjogok gyakorlása is. Így például amikor a főszolgabíró a nagybárdói agilisek előtt egy vármegyei végzést olvasott fel, amely szerint az agilisek kötelesek „mind út tsinálásra menni, mind a közterheket viselni, mert mindnyájan bírói páltza alá vannak” vetve, ez ellen tiltakoztak. *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár* (továbbiakban *HBML*) IV. A. 1. b. F. V. No. 844. 1820. A határhasználat, különösen az erdő- és rétfgazdálkodás külön tanulmányt érdemelne, mindenesetre itt azt jelezhetjük, hogy a jogtalan erdő- és rétfoglalások a nemések és az agilisek részéről rendszeresen előfordultak, s ez az adófizető jobbágságot is súlyosan érintette. Az 1790-es évek végén például ismeretlen tettesek nemes Venter Péter irtásföldjének kerítését égették fel. Uo. IV. A. 1. b. 180. F. V. No. 256. 1798. A regáléjogok gyakorlásánál pedig az a sérelemes eljárás honosodott meg, hogy a nemesi telkeket sorozatosan adták bérbe zsidó árendátroknak, akik ott — a nemesi fundus védelme alatt — boltot nyitottak, s így semmiféle adóteherrel nem tartoztak. Ez egyébként azoknak a neméseknek is sérelemes volt, akik nem éltek ezzel a lehetőséggel. Vö. uo. IV. A. 1. b. 377. F. V. No. 438. 1829.

száma egyes helyeken ráadásul korántsem volt elhanyagolható. Topán (Körös-) például 1792-ben $9\frac{1}{4}$ jobbágytelket és $\frac{1}{4}$ zsellérteleket, összesen tehát $9\frac{3}{4}$ adóalapul szolgáló telki állományt tartottak nyilván, amelyen harmincegy jobbágháztartás és két zsellércsalád talált megélhetést.³

A helyzet tisztázására Bihar vármegye nemesi közgyűlése ugyan már 1783. december huszonkilencedikén olyan végzést hozott, hogy a báródsági román nemeseket általános összeírás és vizsgálat alá vegyék, mindennek azonban gyakorlati eredménye alig volt.⁴ Indul ugyan néhány nemességvizsgálati eset, de — ahogyan a vármegye levéltárában található forrásunkban olvashattuk — „senki közülük az elébbeni Nemesi Ususból le nem tétetett”, s a nemességvizsgálati perek lezártáig nem is fog.⁵

Kétségtelen, hogy a nemesi vármegye hasonló esetekben mindig a legnagyobb gonddal és körültekintéssel járt el, hiszen a nemesi joggyakorlat megszüntetése, még ha az valóban csak a százados hagyományok és szokásjog alapján jött is létre, nagyor is kétélű fegyvert jelenthetett, s különösen érzékenyen érinthette a csekély gazdasági súllyal, ám nem elhanyagolható politikai befolyással rendelkező kismemesi-armalista réteg érdekeit.

A feudális joggyakorlatot ismerve pedig jól tudjuk, hogy a polgári perek esetében is, a nemességvizsgálatoknál pedig különösen az eljárás lefolytatását különböző prókatori praktikákkal akár évtizedekig is el lehetett húzni.⁶ Mindez már előre jelzi, hogy a Báródság jogviszonyainak rendezése — amennyiben az egyáltalán megnyugtatóan megoldható — egyáltalán nem lesz könnyű feladat.

A helyzet bonyolult voltát jelzi Bihar vármegye alispánjának azon véleménye, hogy a Báródságban „a Nemeseknek színe alatt sok parasztok Házasság és Sógorság által a Törvény és Királyi Rendeletek ellen” kivonták magukat a teherviselés alól.⁷ Nem véletlenül panaszkodtak Nagybárod község előljárói 1804-ben, hogy az úgynevezett agilisek (leányági nemesek), noha a helységnek majdnem a felét teszik ki, „sem Adót fizetni, sem a Köz Terhek hordozásában segítségül lenni nem akarnak”. A vármegye nemesi közgyűlése erre a panaszra ugyan egyértelmű és világos választ adott, mondván, hogy „Törvényes szokás az az Országban, hogy az Agilis személyekre és tulajdon Jóságára nézve minden *közönséges terheket*, szinte úgy tartozik hordozni, *mint akár melly nemtelen személy*, azon Jóságától mindazonáltal, mellyet a Nemes Leány felesége által nyert, semmi némű, az Adóval járó Terheket hordozni nem tartozik, mert a *Nemesi Jóság a maga természetét el nem vesztheti*”.⁸

Ez az érvelés, amely kétségtelenül a Tripartitumon alapult, olyan kibúvókat tett lehetővé a végrehajtás megkísérlése során, amely a döntés végrehajthatóságát eleve megkérdőjelezte.

³ Uo. IV. A. 1. b. F. VII. No. 30. Topa úrbéri összeírása. 1792. szept. 29. Ráadásul a jobbágyság körében is feszültségek keletkeztek az adófizetés körül a tisztségviseléssel kapcsolatban. Tudjuk, hogy a községi bíró adómentes volt, s a Báródságon úgy látszik, nem szívesen vették, ha ezt a szerepkört egy tehető gazda látta el, ez által ugyanis a többiek terhe észrevehetően növekedett. A kisbárodiaiak 1772-ben így panaszkodtak a vármegyénél: Egy bizonyos Mermere János tizenkét év óta nem fizet adót, „mert . . . Ugrai Mihály Uram vajdának tette meg, ez pedig olyan jó gazda, hogy egy sints Helységünkben olyan jó; mert csak neki vagynak 8 ökre, négy tehene, 16 sertése, 70 juha...”. A házában is van hat köből búza, 12 köből tengeri és 13 szekér széna. Ugrainak ráadásul összesen két jobbágya volt Kisbárodon, az egyik a fenti *Mermere*. Uo. IV. A. 1. b. 112. F. I. No. 132. 1772. Uo.

⁴ Uo. IV. A. 1. b. 225. F. V. No. 662. 1808. Az irat hivatkozik a vármegye nemesi közgyűlésének 1783. december 29-én hozott 1964. sz. végzésére.

⁵ Uo. A báródsági nemesek közül is számosat már az 1763-as nemességvizsgálat során arra kötelezték, hogy nemességüket bizonyítsák be. Nemességvizsgálatukat ugyan elindították, de még 1808-ban is csak arra kötelezték őket, hogy nemességüket bizonyítsák be.

⁶ Uo. IV. A. 1. b. 225. F. V. No. 662. 1808.

⁷ Uo. IV. A. 1. b. F. V. No. 235. 1815. Kiíródott cikkelye az 1804. nov. 8-án tartott nemesi közgyűlés jegyzőkönyvének. 1808. sz. alatt.

Amint fentebb láthattuk, Bihar vármegye nemesi közgyűlése már 1783-ban intézkedett a báródsági kétséges nemesek összeírásáról, s ennek értelmében küldöttséget is rendeltek ki, „hogy a' Báródsági praetendens Nemeseknek állapotját vizsgálná meg”, de az még 1803-ban sem adta be jelentését. A deputáció elnöke — Tokody György — ugyan arra hivatkozott, hogy más, terhes hivatala is van, s a kijelölt feladatot ezért nem tudta elvégezni, ugyanakkor viszont bevallotta azt is, hogy mindez „hosszasabb időt kíván”.⁹

Tokody György minden jel szerint megijedhetett a feladat nagyságától, bár egyéb hivatalbeli elfoglaltságát sem vonjuk kétségbe.

A nemesi közgyűlés nem tehetett mást, elfogadta a lemondást, s egyben a báródsági nemesek ügyének vizsgálatára létrehozott bizottság elnökévé Miskolczy Farkas táblabírárt nevezte ki, aki e megbízatást el is fogadta, s aki a jelekből ítélve feladatát komolyan is vette.¹⁰

A küldöttség a vizsgálat eredményét négy esztendő után — 1807. szeptember huszonnyolcadikán — nyújtotta be a vármegyei nemesi közgyűléshez. Jelentésükben utaltak rá, hogy az összeírást csak a nemesi insurrekció (1805) és egyéb „*Hadakozásbeli Környülállások*” megszűnése után tudták csak elkezdni, s azt 1806. június huszonnyolcadikán és huszonkilencedikén a következő módon folytatták le. Első dolguk volt bekérni a báródsági nemesek hadnagyától, ifjabbik Topai Miklóstól a Báródságon lakó nemesek és agilisek névsorát. A Topai Miklós által összeállított névsor az adott állapotot rögzítette, hiszen feladata nem az volt, hogy a nemesi jogok gyakorlásának törvényességét állapítsa meg, hanem az, hogy rögzítse azon személyeket, akik magukat nemeseknek és agiliseknek tartják.¹¹

Ezután a vármegye által kirendelt küldöttség, amely *ragliczay Miskolczy Farkas* táblabíró mellett három főből — *Molnár Sándor* ügyvédből, *Balogh József* helyettes szolgabíróból és *Miskolczy János* esküdtekből — állott, maga elé rendelte azokat a kétségtelen nemeseket, „a kik öregebbek és Értelmesebbeknek lenni állítottak”, s az egyes családok nemesi jogállását ezek meghallgatásával is igyekeztek meghatározni.

A meghallgatott személyek egyébként a következő helyekről jöttek. *Topáról és Kisbárod-ról* ott volt öregebbik Topai Miklós, öreg Topai János, ifjabbik Topai Miklós, aki — mint láthattuk — a nemesség hadnagya is volt. *Nagybárod-ról* meghallgatásra érdemesítették *Venter Györgyöt*, *Venter Istvánt*, *Venter Lászlót*, *Ispán Jánost*, *Ispán Pétert* és *Nyága Istvánt*. *Beznyéről* (Bárod-) megkérdezték *Kuk Tógyert*, *Kába Pétert*, *Kába Kracsonyt*, *Kába Lászlót*, *Kakucsi Lőrincet*, *Kakucsi Kracsonyt*, *Laal Tógyert* és *Kuk Györgyöt*. *Kornicelből* *Kuk Koszta* tanúskodott, *Brátkáról* pedig *Czipele Gábor*, öregebbik *Czipele János*, *Czipele Nula* és *Czipel Kracsony*.¹²

A meghallgatott személyek névsora önmagában azért is érdemel figyelmet, mert jól bizonyítja az egyes nemes családok nagyságát és kiterjedtségét, s azt is, hogy egy-két nemesi familia egy-egy báródsági faluban meghatározó súllyal kellett hogy rendelkezzen. E megállapításunk érvényességét minden bizonnyal még inkább aláhúzná, ha ki tudnánk mutatni a nevek közül ki nem derülő rokoni kapcsolatokat is, például a sógorság és egyéb oldalági rokonság esetében.

A báródsági nemes kerület hét helységében — *Nagybárodon*, *Kisbárodon*, *Cséklyén*, *Nagypatakon*, *Kornicelben*, *Beznyén*, *Köröstopán* és *Brátka* egy részén — a tanúvallomások szerint a következő birtokos családok voltak: 1. *Topai*, 2. *Venter*, 3. *Popa Venter*, 4. *Ispán*, 5. *Nyága*, 6. *A Szücs familia Nagybárod-ról*, 7. *Fodor*, 8. *Tatár*, 9. *Mágya*, 10. *A Szücs familia Beznyéről*, 11. *Kába*, 12. *Kakucsi*, 13. *Kuk*, 14. *Bélteki*, 15. *Lál*, 16. *Czipele*, 19. *Nagy*.

⁹ Uo. IV. A. 1. b.

¹⁰ Uo. A Miskolczyak maguk is birtokos köznemesek voltak a Báródságon.

¹¹ Uo. IV. A. 1. b. és Bihar megyei Összeírások BMÖ. 387. *A Báródi Birtokosok Conscriptioja* 1806. jún. 1. Összeállította a nemességvizsgáló bizottság kérésére Topai Miklós.

¹² Egyedül Nagypatakot nem képviselte senki.

A vizsgálat következő szakaszában a nemesek hadnagya — Topai Miklós — „az öszvegyült Nemeseknek azt adta tudtára, hogy jónak ítélné, ha ki-ki a maga Nemességéről hiteles, Levelet mutatna”.¹³

Az egyes birtokos családokat tehát írásbeli bizonyítékok bemutatására is felszólították, amelynek során természetesen olyan érdekes és értékes adatok kerültek felszínre, amely a történeti kutatást nagyban hozzásegíti a báródsági nemesség eredetének és természetrajzának a megértéséhez, s nem utolsósorban a Báródság társadalmának a vizsgálatához.

A vizsgálat során a fent említett családok természetesen minden létező bizonyítékot igyekeztek a bizottság elé tárni, amely az egyes familiákról a következőket állapította meg.

A *Topai család* több olyan régi írást tudott felmutatni, amely a deputációt arról győzte meg, hogy a nevezettek valóban „*Topáruul nevezett Donataria Familia légyen*”. Ezért az öszves megjelent Topait — akik a Függelékben közölt összeírásban szerepelnek — „valóságos Topaiaknak s Birtokos Nemeseknek lenni meg esmerik”. A bizottság Bihar vármegye levéltárában is utánanézett a család nemesi jogának, de ott viszont *semmi nyomát sem találták a Topaiak nemesi eredetének*. Ez a tény már önmagában is igen érdekes lenne, de még inkább azzá teszi a deputációnak az az érvelése, hogy mindez csak azért történhetett így, mert a család nemesi jogait eddig még soha, senki kétségbe nem vonta, „*de nem is lehetett, mint actualis régi birtokost*”.¹⁴

Ez az érvelés már eleve jelzi, hogy a nemességvizsgáló bizottság messzemenően hajlandó figyelembe venni a *régi szokásjogot*, mint ahogyan tulajdonképpen nem is tehetett volna másként, hacsak nem akarta volna a Báródság társadalmi és tulajdonviszonyait gyökeresen felforgatni. Erről természetesen szó sem volt.

A *Venter családról* megállapították, hogy a familia négy ágra szakadt, s kétségbevonhatatlanul bizonyítottak vették nemességüket, s azt is, hogy „a Báródságon úgy laktak, mint Földesurak...”. Ettől függetlenül ez a család sem tudott olyan bizonyítékokkal szolgálni, amely nemességüket kétséget kizáróan hitelesítette volna. Megvizsgálták a vármegye levéltárát is, de csak arra az eredményre jutottak, hogy az 1763-ban tartott vármegyei nemességvizsgálat során ez a család tanúvallomásokkal igyekezett nemességét bizonyítani, s azt, hogy ők valóban a *régi, adományos birtokos Venterek leszármazottai*.¹⁵ Ekkor — tudniillik 1763-ban — nemességüket illetően semmilyen határozatot sem hoztak, a nemesi joggyakorlat uszában tehát megmaradtak. A bizottság ezért úgy határozott, hogy azokat a Ventereket, akik a kimutatásban szerepelnek, „Nemesi Szabadságukban háborgatni annyival is inkább nem lehet”, mert a család régi birtokos volta azért is világos, mert a Báródságon lévő családok közül igen sokan, „ügymint *Venter-Popa, Ispán, Tatár, Fodor, Mágya, Kába és Dolyai minnyájan a Venterek Jóságából bírnak*”.¹⁶

¹³ Egyértelmű tehát, hogy a Báródság nemessége egyénenként gyakorolta nemesi jogait, nem pedig kollektív alapon. Az ily módon elismert és megerősített nemesség viszont országos nemesi jognak felelt meg, s így lényegesen különbözött például a hajdúvárosi és a székelyföldi kollektív, de éppen ezért csak lokális jellegű nemesi jogoktól.

¹⁴ 1660-ban Topai András volt a báródsági nemesség hadnagya, s 1660-ban II. Rákóczi György oldalán két századdal állott ki a török ellen Gyalu és Fényes közt. A csatát elvesztették, s számosan meghaltak. *Topai András* harmincheted magával került török fogságba, s onnan csak felesége — *Czipele Anna* váltotta ki — eladván az élesdi és báródsági jóságait. Vö. Miskolczy Károly kéziratosa leírása a Báródságról. Bihari Múzeum. IV. 75. 171. Miskolczy nyilván még élő helyi hagyományt örökített meg, s valószínűen korabeli iratokat is láthatott.

¹⁵ A Venter familiát Miskolczy i. leírása is I. Mátyástól eredezteti. II. Rákóczi György 1657-es lengyelországi hadjárata idején Venter Mihály mint a báródságiak hadnagya a fejedelmet Lengyelországba is követte. Uo.

¹⁶ A küldöttség jelentésének gondolatmenetét folytathatnánk, hiszen például az eredetileg Venterjavakat birtokló Kába familia révén számos, további család jutott nemesi birtokhoz, hogy az agilisokról ne is tegyünk említést.

A Venter familia négy ágának nemesi jogait a bizottság tehát a kétségtelen bizonyíték hiányában is megerősítette. Volt azonban a Venter családnak egy *ötödik* ága is, az úgynevezett *Popa-Venterek*, amellyel a bizottságnak már lényegesen több gondja volt. A Popa-Venterek magukról azt állították, hogy ők ugyanolyan nemesek, mint a többi Venterek, s a Popa (pópa) előnév csak úgy ragadt rájuk, hogy az egyik ősük, Venter Ursz, Nagybáródon pópa volt. Ez a család csak Nagybáródon volt birtokos, s ők ezt azzal magyarázták, hogy valaha a Báródságon csak egyetlen templom volt, Nagybáródon, s ezért a fentebb említett ősük — *Venter Ursz pópa* — lemondott a többi helyeken egyébként jogosan reája szálló Venter-javakról.

Az *igaz Venterek* azonban ezt az állítást kétségbe vonták! Családi hagyományuk szerint Venter Ursz valóban létezett és pap is volt, de ennek csak leánya maradt, akit viszont „egy Erdély országából ide származott nem Unitárius (tehát görögkeleti) orosz deák kántor” vett el feleségül, aki Venter Ursz halálával pappá lépett elő, s így maradt meg „a’ Parochiális Teleken, melly a Venter-Jusból volt kiszakasztva”. A Popa-Venterek ettől a családtól származnak; ezért az igazi Venterekkel soha semmiben nem osztoztak, s így történhetett az, hogy csak Nagybáródon vannak birtokaik, „de itt is a belső régi egy Teleket foglalásokkal” gyarapították, „s úgy lagnak azon, semmi Taxások — tehát jobbágyuk — nem lévén”.

Az ellentmondó nyilatkozatok miatt a bizottság vizsgálatot rendelt el, amelynek során kiderült, hogy e család régebben csak a Popa nevezettel élt, bár a család írással bizonyította, hogy őket már 1772-ben Popa-Ventereknek hívták. Ebből a bizonyítékból viszont az is kiderült, hogy a Venter lányokat parasztemberek vették el, s ezért a *feleségük nevére*l is hívták őket. A bizottság átnézte a vármegye levéltárát is, amelyből az derült ki, hogy 1730 körül egy bizonyos nagybáródi Popa Jeremiás Venter Popa név alatt olyan vallomást tett, amely szerint ő *Feketetőről származó nemesember lenne*; 1763-ban pedig a nemességvizsgálat alkalmával olyan írást mutatott elő, amely 1733-ból származott, s ez által törekedtek „a *valóságos Venter Familiához ragasztani magukat*”.¹⁷ Ekkor az ügy függőben maradt, de a Venter családnak ez a kétséges ága megmaradt a nemesi jogok birtokában.

Most azonban a bizottság úgy látta jónak, hogy a Popa-Venterek „*Productiora szorittat-hatnak*”, azaz kötelezték őket nemességük kétségtelen bizonyítására.

Hasonlóképpen járt az Ispán család is! Egyébként *Hár*-nak is nevezték őket, a familia tehát szintén két néven is ismeretes volt. Különböző névkapcsolatokkal próbálták nemességüket bizonyítani — így tették ezt már az 1760-as évek nemességvizsgálata során is — de ezeket az iratokat sem akkor, sem pedig most „a Personalis Nemességnek felállítására” nem tartották elegendőnek, annál is inkább, mert minden birtokuk egyedül női ágon van a „Venter Jusból”. Előmutattak még egy írást Báthori István fejedelemtől is, de ennek érvényességét sem tartották elegendőnek, mert az Ispán családra „a *Hár név csak ragadtott*”. Kötelezték ezért őket, hogy nemességüket kétségtelenül bizonyítsák be.¹⁸

A *Nyaga (Nyága) család* olyan írást mutatott elő, amelyet az 1763-ban tartott nemességvizsgálat során az akkori bizottság adott ki, s amelyben az akkor már elveszett nemesi armális érvényességét elismerték és megerősítették. Ezt az iratot Bihar vármegye nemesi közgyűlése is helyben hagyta. Nemesi mivoltuk körül azonban mégsem volt rendben minden. A vármegye ugyanis az iratokat jóváhagyás végett felküldte a Helytartótanácsához, ahonnan bizonyos formai kifogások miatt visszaküldték. Történt mindez 1773-ban, 1774-ben a nemességvizsgálati eljárásokban egy központi utasítás értelmében új eljárást kellett alkalmazni, s ez lehetett az oka, hogy a Nyága familia nemességét bizonyító iratait — amelyet még a régi

¹⁷ A Ventereknek ez a kétséges ága tehát a korábbi nemességvizsgálatok során sem tudta nemességét bizonyítani, s most is csupán csak arra kötelezték őket, hogy azt bizonyítsák be. Uo. IV. A. I. b. F. III. No. 11. 1808.

¹⁸ *HBML* IV A. I. b.

szokás szerint hajtottak végre — újra már nem terjesztették fel. Ettől függetlenül a Nyága család változatlanul a nemesi jogok birtokában maradt.

A család *nemesi birtoka* különben *leányágon a Topai, a Kába és az Ispán* familiák jogán származott. A bizottság egyébként azokat a Nyágákat, akiket az összeírásba felvettek, „igaz Nyágáknak” ismerte el, nemességüket tehát nem vonta kétségbe; kötelezték viszont őket, hogy nemességigazolási perüket az új eljárás szerint is folytassák le.¹⁹

Bajok mutatkoztak a *nagybáródi Szücs család* nemességével is. Ők is az 1763-as nemességvizsgálati eljárás során nyert irományokkal hozakodtak elő, de ebből csak az derült ki, hogy a nagybáródi birtokukat a Kába Farkas leányával kötött házasság révén szerezték. E családnak is volt másik neve, Popának is hívták őket. Személyes nemességüket tehát bizonyítani nem tudták, de arra hivatkoztak, hogy az erről szóló dokumentumok a vármegye levéltárában lennének. A bizottság kivizsgálta ezt az állítást, de csak annak bukkantak nyomára, hogy a nagybáródi *Popa* familia azt állította magáról, hogy *ők tulajdonképpen Szücsök lennének*. Ekkor — tudniillik 1764-ben — arra kötelezték őket, hogy a Beznén lakó Szücsökkel való vérségi rokonságukat bizonyítsák be. Ez azonban nem történt meg! Nyomára bukkantak ugyanakkor annak is, hogy 1763-ban a *Nagybárodon lakó Szücs Gergely* azzal a kéréssel fordult a vármegyéhez, hogy vegyék ki a közönséges terhek (*conscriptio*) viselése alól, s helyezték a nemesek közé. A bizottság azonban nyomát sem találta annak, hogy Bihar vármegye nemesi közgyűlése ezzel kapcsolatban valamilyen intézkedést is hozott volna. Ettől függetlenül a báródsági nemesek azt állították, hogy ez a család valóban nemesi szabadságban élt. Ha ez így volt, akkor kétségtelen, hogy a nemesi jogok gyakorlatához 1764 után juthattak.²⁰

A bizottság végül kötelezte a családot arra, hogy személyes nemességüket bizonyítsák be, annál is inkább, mert eleinte a *Popa*, s *csak azután a Szücs* névvel éltek.

A *Fodor család* Erdélyből származott *Nagybárodra*, s itt egy *Venter* lánnyal kötött házasság révén jutottak a nemesi jogok birtokába. Személyes nemességüket azonban már 1764-ben sem találták bizonyítottnak. Ettől függetlenül azonban a nemesi jogok birtokában maradtak, s a bizottság mellett 1806-ban segédkező báródsági nemesek is azt állították róluk, hogy „minnyájan igaz Fodorok”, tehát valódi nemesek.

A bizottság végül is az 1764-es végzéshez tartotta magát, s szükségesnek ítélte, hogy a „Fodorok . . . további Legitimátiora szoríttassanak”, azaz nemességüket bizonyítsák be.

A nagybáródi *Tatár familia* egy exemptionális levéllel érkezett a vizsgálatra, amelyet egy Gábor nevű erdélyi fejedelem állított ki — a bizottság nem tudta megállapítani, melyik fejedelemről van szó — s ennek a levélnek az erejével a Nagybárodon lévő házukat telkével együtt, s a hozzátartozó szőlőt, szántóföldet és kaszálót mindenféle állami adó alól mentesítette.²¹ Hivatkoztak természetesen ők is a vármegye levéltárára, azt állítván, hogy nemességük kétségtelen bizonyítékai ott vannak, de a bizottság ott még a nevüknek sem bukkant a nyomára. A helybeliek állítása szerint a család Nagybárodon lévő birtoka *Venter leány után származik*, s azt is, hogy mindenkor nemesi szabadságban éltek, s akik a nemesi összeírásra bejöttek, mindannyian „*igaz Tatárok*”.

A küldöttség a következőket határozta: mivel az exemptionális levél kétségtelenül mentesíti őket az adófizetés kötelessége alól, mindaddig, amíg ellenkező utasítás nem érkezik, nemességüket nem kell bizonyítaniuk, de nemesi származásukról hivatalos írást sem hajlandók adni.

¹⁹ Uo.

²⁰ Az eset részletesebb vizsgálata fényt deríthetne arra, hogyan kerülhetett egy adófizető — tehát jobbágy- — család néhány évtizeden belül a nemeseknek tartott kiváltságoltak közé.

²¹ Az irat nyilván rongált állapotban lehetett; egyébként Báthori Gábor vagy Bethlen Gáborról lehetett szó. Az exemptionális levél egyébként nem jelentett nemesi jogokat, csupán azt, hogy az illető jobbágy telkét mentesítették az adófizetés alól.

A szintén *nagybáródi Mágya család* mindössze két férfitagot számlált, Simont és Horát, akik nemrégiben költöztek ide a Kraszna vármegyei Füzesről.²² A nemességvizsgálat során nem is tudták dokumentumaikat előmutatni, mondván, hogy azok Kraszna megyében vannak. Nagybáródi birtokukhoz egyébként mindketten anyai ágon, illetve feleségük révén jutottak, s azok *eredetileg Venter- és Kába-javak voltak*. Váradra a küldöttség után csakugyan be is vittek egy armális levelet, amelyet Apafi Mihály fejedelem állított ki 1679-ben a Kraszna megyében lévő Füzesen lakó Mada Jakabnak és Györgynek, amelyet 1681-ben hivatalosan is kihirdettek. Csatoltak hozzá egy nemességvizsgálati iratot is, amely 1770-ben „*erdélyi praxis*” szerint készült.

A küldöttség mégis úgy látta jónak, ha a nevezett családot arra utasítja, hogy Kraszna vármegyétől hozzanak egy kétségtelen bizonyáglevelet, amely szerint ők az említett *Mada család* leszármazottai, annál is inkább, mert *Nagybáródon őket Mágyának ismerik*.²³

A *beznyei Szücs* családról a deputációnak segédkező nemesek egyértelműen azt mondták, hogy birtokukat *leányágon* szereztek, de „*eleitől fogva nemesi szabadságban*” éltek. Az érintettek magukkal hoztak egy eredeti iratot, amelyet még az 1763-as nemességi vizsgálat alatt nyertek, s egy másik oklevelet is, amelyet a váradi káptalan állított ki, s amelyben a család a *beznyei telekre nézve* a Baranyi család *statutiójának mondott ellent*. Ebben az esetben is utána néztek a család jogainak a vármegye levéltárában, s ott azt találták, hogy még 1733-ban Szücs Gábor kellőképpen bizonyította nemesi jogait, illetve a telekhez való jussát is. Ezért az 1764-es nemességvizsgálat során ezt a bizonyítékot döntőnek tekintették, s az erről szóló iratokat 1765-ben felterjesztették a Helytartótanácsához. Az ügy további sorsáról azonban már nem tudtak tájékozódni. Nemességük bizonyítására azonban nem szolgáltatták fel őket, minden jel szerint *nemesi jogaikat elismerték*.

A *Kába család* legnagyobb részben *Beznyén* volt birtokos, de a nemességükről szóló kétségtelen iratot nem tudtak felmutatni.²⁴ Előhozakodtak ugyan egy 1698-ban készült káptalani kiadvánnyal, de ez az okirat csak azt bizonyította, hogy egy bizonyos Kába Gábornak az anyja Venter lány volt, s így úgy ítélték meg, hogy a család minden birtoka „*a Venter Jusból Leány Ágon vette a maga eredetét. . .*”.

Döntő mozzanatnak ítélték viszont — mint sok más esetben is — „*hogy régtől fogva nemesi szabadságban élnek. . .*”. A család nemesi jogait a küldöttség azért sem találta érdemesnek bolygatni, mert — mint mondták — „*ezen Familia Jóságából régtől óta a Nyága, Szücs és más Familiák veszik birtokukat. . .*”. Ettől függetlenül megállapították, hogy a család — Bihar megyében legalábbis — nemesi eredetét sohasem bizonyította.

A többnyire szintén *Beznyén* birtokos *Kakutsi* család a nemességbizonyítás során két okirattal is előállt. Az egyik Bethlen Gábor fejedelem 1621-ben kelt armális levele volt, ame-

²² A Függelékben közölt összeírás viszont négyet tart számon. Minden bizonytalansággal itt a család két ágáról van szó.

²³ Az erdélyi Kraszna megye bizonyáglevelét tehát Magyarországon elismerik.

²⁴ A Kába (Kába) családra vonatkozó nemességigazolási iratokat lásd: *HBML* IV. A. 11. 19. cs. F. 36. No. 639. Egy 1784-ben felvett tanúvallomási jegyzőkönyv szerint a Kába család „mindenkor Nemesi Szabadságban élt”, „Királyi Donatioval nyerték nemességeket”, s Tordán, Erdélyben voltak birtokosok. „Kuriális Házat, Jobbágy telket is bírnak . . . Csételken, Száldobágyon, Széplakon, Beznyén, Nagybáródon, Korniczeln, Cséklén, Nagy-Patakon és Topán”. A nemesi felkeléskor is „mint Nemes Emberek magok helyekben Katonát is állítottak”. Uo. Az igazán nagy problémát a későbbiekben az jelentette, hogy „ezen megye Kintstárjának kárára lévén, hogy . . . számosabb Leány ágon lévő Kábák élnek nemesi és őket nem illető” jussokkal. A Kába család kétséges nemes tagjai kijelentették, hogy a „Familia kész lenne maga költségén ki tapogattatni” a nemesi jog bizonyítékát. Uo. IV. A. 1. b. 215. F. VIII. No. 71. 1806. Ez azonban, úgy látszik, korántsem volt egyszerű. Beöthy László alispán 1808-ban azt válaszolta néhai Kába Simon örökösének, hogy nemesi jogaikat sürgősen bizonyítsák be, mert ha nem „kit kit közülük a bé vett szokás szerint Paraszti Contributio alá vetik”. Uo. IV. A. 11. 19. cs. F. 36. No. 639.

lyet Kakutsi Márton számára állított ki, a másik pedig Báthori Gábor erdélyi fejedelem 1609-ben kiállított donációs oklevele, amely egyébként nem báródsági birtokra szólt. A két okiratot azonban csak 1776-os²⁵ másolatban tudták megmutatni, amelyet a gyulafehérvári káptalan állított ki a királyi könyvek alapján. A küldöttség kérdésére, hogy az eredeti okiratok hol vannak, azt válaszolták, hogy „a’ régi háborús időben elvesztek az Elejekkel edgyütt . . .”. Bár a küldöttség megállapította, hogy a Kakutsi familia Bihar vármegyében sohasem ismertette el nemességét, azt gyakorlatilag hitelt érdemlőnek tartotta. Annál is inkább, mert „az igaz, hogy régi időtül való a Földes Úri Birtokuk és Nemesi szabadsággal való élések tagadhatatlan”.²⁵

A Nagybárodon és Beznyén birtokos Kuk családról kétséget kizáróan kiderült, hogy birtokuk leányágon a Kába-jussból szakadt ki. Személyes nemesi jogaikat illetően az 1763-as vizsgálat eredményére hivatkoztak, amelynek során az akkori deputáció előtt bebizonyították, hogy az eredeti armálisuk elveszett ugyan, de valamikor tényleg létezett, s azt is, hogy mindig a nemesi jogok birtokában voltak. Ezt a bizonyítékot az 1806-ban munkálkodó küldöttség is elfogadta.²⁶

Az ugyancsak Beznyén birtokos Bélteki familia birtoka szintén a Kába-vagyonból szakadt ki. Őseik Közép-Szolnok vármegyéből származtak, de a Báródságon is „mindenkor Nemesi Szabadsággal és Földes Úri Jussal éltek”. Személyes nemességükről azonban semmi bizonyítékot felmutatni nem tudtak, s csak arra hivatkoztak, hogy az erről szóló bizonyág-levelek „vagy a Nemes Vármegye, vagy a Káptalan Leveles Boltjában lehetnek”. A küldöttség ezen állításnak utána is nézett, de nemességüknek semmi nyomát nem találta, éppen ezért arra a véleményre jutott, hogy „ezeknek is szükséges volna a Személybeli Nemességeknak megmutatását kötelességbe tenni”.

A Laal család kétségbevonhatatlan bizonyítékkal állott elő, felmutatta ugyanis az Apafi Mihály fejedelemtől nyert armalist, amelyet 1667-ben nyertek, s amelyet 1765-ben Bihar vármegyében ki is hirdettek minden ellenvetés nélkül. A család nemesi jogait helyben hagyta az 1764-ben munkálkodó nemességvizsgáló bizottság is, igaz ugyan, hogy a Helytartótanáctól a nemesség megerősítésről szóló irat nem érkezett le. A Laal familia csupán Beznyén volt birtokos, s a küldöttség mellett munkálkodó nemesek véleménye szerint vagyonukat a „Kába familia Jóságából” nyerték.

A Czipele család tagjai magukról azt állították, hogy Brátkán ősi jogon birtokosok — erről írásbeli bizonyítékot is bemutattak, amelyből viszont az is kiderült, hogy a családot Zudrának is nevezték, s régi földesúri joggal rendelkeznek. A család beznyei birtoka leányágon a Kába, nagybárodai birtoka pedig a Venter vagyonból szakadt ki szintén leányágon.²⁷

Személyes nemességükkel kapcsolatban a vármegyei levéltára, illetve a Váradon éppen akkor folyó Batthyány-per irataira hivatkoztak, a küldöttség azonban ezen állításnak semmi reális alapját nem találta, mert a „Nemes Vármegye Protocollumában ezen Czipele familiának Leveleiről . . . a legkisebb emlékezet sem találta”. Nemességüket ugyan nem vonták kétségbe, de arról bizonyáglevelet sem voltak hajlandók adni.

Érdekesnek bizonyult a Nagy család esete! Nagy Ferenc a közelmúltban Kisbárodon jegyzői hivatalt töltött be; az egyik fia, Lajos, a vizsgálat idején *persecutor hadnagy* volt, a másik — Károly — még tanult. Felesége révén viszont Kisbárodon és Cséklyén a Topai familia után „Földes Úri jussal bír”. Személyes nemességét 1802-ben igyekezett bizonyítani Bihar vármegye nemesi közgyűlése előtt, felmutatván másolatban Bocskai István fejedelem armális levelét, amelynek erejével Erdély fejedelme, úgy is mint a székelyek grófja 1606 októberében a szepsi székben lakó Nagy István székely agilist primipulussá tette.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ A Czipele család a XVII. században Miskolczy K. i. leírása szerint birtokos nemes család a Báródságon.

A vármegyei közgyűlés azonban ezt nem volt hajlandó bizonyítéknak elfogadni, mondván, hogy az ilyen kiváltságlevél csak a *székely földre érvényes*.

A bizottság döntése éppen ezért az volt, „hogy ezen Famíliának is szükséges a Produktiora való kényszerítése”, azaz személyes nemességének kétségbevonhatatlan bizonyítása.²⁸

Dályai Mihály Kisbáródon volt birtokos, mégpedig *felesége* révén, aki *Venter* lány volt. Egyébként nemrégiben szakadt a Báródságra Erdélyből, közelebbről Fehér vármegyéből. A nemességvizsgálat ideje alatt személyesen nem volt jelen. Helyette a szolgabíró tanúskodott, s előadta, hogy Dályait idekerültek a jobbágyok közt írta össze ugyan, de az érintett az erdélyi guberniumtól nemességét bizonyító okiratot szerzett. Többé nem is írták össze, s azóta nemesi szabadsággal él. Az erről szóló okiratokat pedig a Bihar vármegyei Nagylétán lakó bátyjának adta át megőrzés végett.²⁹

A küldöttség ennek az érvelésnek helyt is adott, felszólította viszont Dályai Mihályt, hogy kérdéses okiratokat a vármegyének megvizsgálásra adja át.

A vármegyei bizottság mellett működő kétségbevonhatatlanul nemeseknek tekintett személyekből álló testület összeállította az általuk *agiliseknek* tekintett családokat is. Számuk harmincegy volt. Az egyik familia azonban — a *Gozman* — ebbe nem nyugodott bele, s a vármegye alispánjához írt fellebbezésükben — amelyet *Gozman Gábor*, *Gozman Salamon* és *Gozman Koszta* terjesztett be — azt állították magukról, hogy ők is kétségtelenül nemesek lennének. Ennek bizonyosságára előadták, hogy *Gozman Salamon* 1791-ben személyesen „insurgált volt az édes Anyja *Venter Todora* után való birtokára nézve”.³⁰ Előhozakodtak egy 1783-ból származó és *Kraszna* vármegyében kelt tanúvallomási jegyzőkönyvvel is, de a bizottság ebből csak azt állapíthatta meg, hogy a *Gozmanok* apja, nagyapja, sőt a dédapja is csak azért élhettek „*szabadsággal*”, mert szüntelenül „*oláh papságot*” viseltek. Igaz ugyan, hogy *Gozman Popa Juon* 1784-ben *Kraszna* vármegyében a nemességbizonyítási eljárás során azt állította, hogy az ősük, *Gozman Gligor pópa Moldvából származott be Erdélybe*, s *Moldvában* *Stefán vajdától* nyert nemesi szabadságot.

Az alispánhoz beterveztett, de hivatalból a nemességvizsgáló bizottsághoz került iratban foglalt állításokat ugyan nem vonták kétségbe — a *Stefán vajdától* nyert moldvai nemességét sem —, de azt az álláspontot vallották, hogy „az igaz Magyar Országai Nemességnek más kútfejei vagynak”, s ezért a familiát nem lehet az agilisek közül a nemesek soraiba emelni.³¹

Egyébként rendkívül tanulságos az agilisek közelebbi szemügyrevétele is, már csak azért is, mert ez a társadalmi réteg félig a nemesség, félig a jobbágyok közt lebegve, szüntelenül kísérletet tett arra, hogy helyzetét a nemességéhez közelítse.

A legnépesebb agilis család a *Katona* familia volt Nagybáródról, amely 1806-ban nyolc férfitagot számlált, s agilisi állapotukat kivétel nélkül anyai ágon, a *Venterektől* eredeztették.

Argyilán Mitru Kisbáródon viszont *felesége* után *Katona-részt* mondhatott magáénak, s így számíthatott az agilisek közé.

A *Kisbáródon* lakó *Madár Kosztán* *felesége* révén *Topai*-jushoz jutott, s így agilisnek tekintették.

A Nagybáródon lakó *Moldován Vaszalia* ugyancsak a *felesége* után bírt *Venter- és Kakuci-birtokot*, *Szurdás Nyisztor* — ugyancsak Nagybáródról — viszont az anyja után mondhatott magáénak *Kába-vagyont*. *Szurdás Gábor* szintén Nagybáródról *felesége* révén lett agi-

²⁸ A Báródságon tehát csak az országos nemességet voltak hajlandók elismerni, legalábbis a beköltözötték esetében. Nagy Ferenc egyébként *felesége* révén báródsági nemesi földet mondhatott magáénak.

²⁹ Bátyja Nagylétán református pap volt. Uo.

³⁰ Ez az érvelés természetesen egyedül az agilisi mivoltukat bizonyította.

³¹ Az erdélyi fejedelmektől származó nemességet tehát a bizottság teljes értékű magyarországi nemességnek tekintette, de a külföldi eredetű — jelen esetben a moldvait — nem volt hajlandó elfogadni.

lis, aki a házasságba *Tatár-jusst* hozott. *Popa Nyikora* felesége révén jutott Nyága-birtokhoz, *Puskó Flora* ugyancsak házasság útján Ispán-részt mondhatott magáénak, ugyanakkor *Martyn Juon* és *Martyn Gligor* az anyjukról reájuk maradt Ispán-vagyon révén lehettek agilisek. *Hajsz Tógyer* a felesége révén Fodor-birtokot mondhatott magáénak, *Butyuri Péter* a felesége, *Popa Flora* viszont az anyja révén jutott *Venter-vagyonhoz*. *Vonyiga Sámuel* felesége révén Ispán-jusst mondhatott magáénak, *Martyn Gábor* viszont a felesége után Venter-birtokot. *Dreginás Billa* ugyancsak Venter-vagyon révén és a felesége útján lett agilis. Ugyanez mondható el a már említett három *Gozman*ról, akiknek agilisi jogállása kivétel nélkül a Venter-vagyonon alapult, akárcsak *Popa Mihályé* és *Magya Vonuczé*. A fentebb felsoroltak kivétel nélkül Nagybaródon laktak.

Beznyén négy agilist tartottak nyilván — *Popa Mikulájt*, *Popa Simeont*, *Sztürz Illét* és *Gása Mitrut*, akik mindannyian feleségük után a *Venter-, Szücs- és Kába-birtokok révén számítottak agiliseknek*.

A fent felsorolt nemesi és agilisi családok tekinthetők tulajdonképpeni báródsági nemeseznek, illetve félnemeseznek.

A Báródságon azonban voltak olyan nemesi birtokok is, amelyeket a *vármegyei közép-nemesség* vagy egyenesen arisztokrata családok mondhattak magukénak. Ezek a birtoktesetek, illetve tulajdonosaik sajátosan színeztek ugyan vizsgált területünk tulajdonviszonyait és társadalmi képét, de azért kívül állottak a Báródság sajátos, kisenemesi-armalista társadalmán. Ettől függetlenül közülük kerültek ki a báródsági nemes kerület legfőbb tisztviselői, a *főkapitányok*. Igaz viszont, hogy e tisztség betöltéséhez nemcsak egyszerűen birtokosnak, hanem Bihar megyeinek és a központi járásban lakónak kellett lenni.³²

A Báródságon egyébként a XIX. század elején a következő köznemesi családok birtokoltak: *Szentpáli Zsigmond*, *Tarczali Sándor*, *Tinándi János*, *Budai László*, *Pongrácz János*, *Ugrai István*, *Ugrai György*, *Magya János*, *Menszáros Sándor*, *Miskolczi Ferenc*, *Miskolczi Lajos*, *Miskolczi Sándor*, *Várallyai Sámuel*, *Kis Tetsi József*, *Kis Tetsi Sámuel*, *Cheteri István*, *Kastol Gábor*, a *Szombatfalviak* és az *Irinyiek*. A két birtokos főnemes báró Dezsőfi és gróf Haller Ferenc volt.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a Báródság nemessége, amennyiben az agiliseket is számbavesszük — három rétegből tevődött össze. A Báródság területén lakó, s valóban nemesi jogokat élvező, olykor jobbágyokat is tartó, máskor viszont csak armálissal rendelkező nemességből; az agilisekből — akik kizárólag az első helyen említettekkel valós rokoni kapcsolat révén jutottak kivételezett helyzetbe —, s végül olyan vármegyei köznemesekből, olykor arisztokratákból, akiknek a Báródságon csak birtokuk volt, de nem laktak ott.

A szűkebb értelemben vett báródsági nemességnek kétségtelenül csak az első csoportba tartozókat tekinthetjük, s ha ezt a csoportot vesszük közelebből vizsgálat alá, meglepetve tapasztalhattuk, hogy a legtöbb család a nemességvizsgálat során nem tudta nemességét kétséget kizáróan igazolni, s eredeti armalist csak a legkritikább esetben mutattak fel.

Még inkább meglepetve tapasztalhattuk, hogy a nemességvizsgálat során egyes családok esetében a *bizottság* ehhez *nem is ragaszkodott*. Így például a legnépesebb familia, a négy ágra szakadt *Venterek* és a nagy befolyással rendelkező *Topaiak* esetében. Rendkívül figyelemreméltó az az indoklás is, amellyel megokolták, miért hajlandók a Kába család nemesi jogait a bizonyítékok hiánya ellenére továbbra is elismerni. Azért, mert nemességük kérdésének bolygatása egy sor más családot is érintett volna.

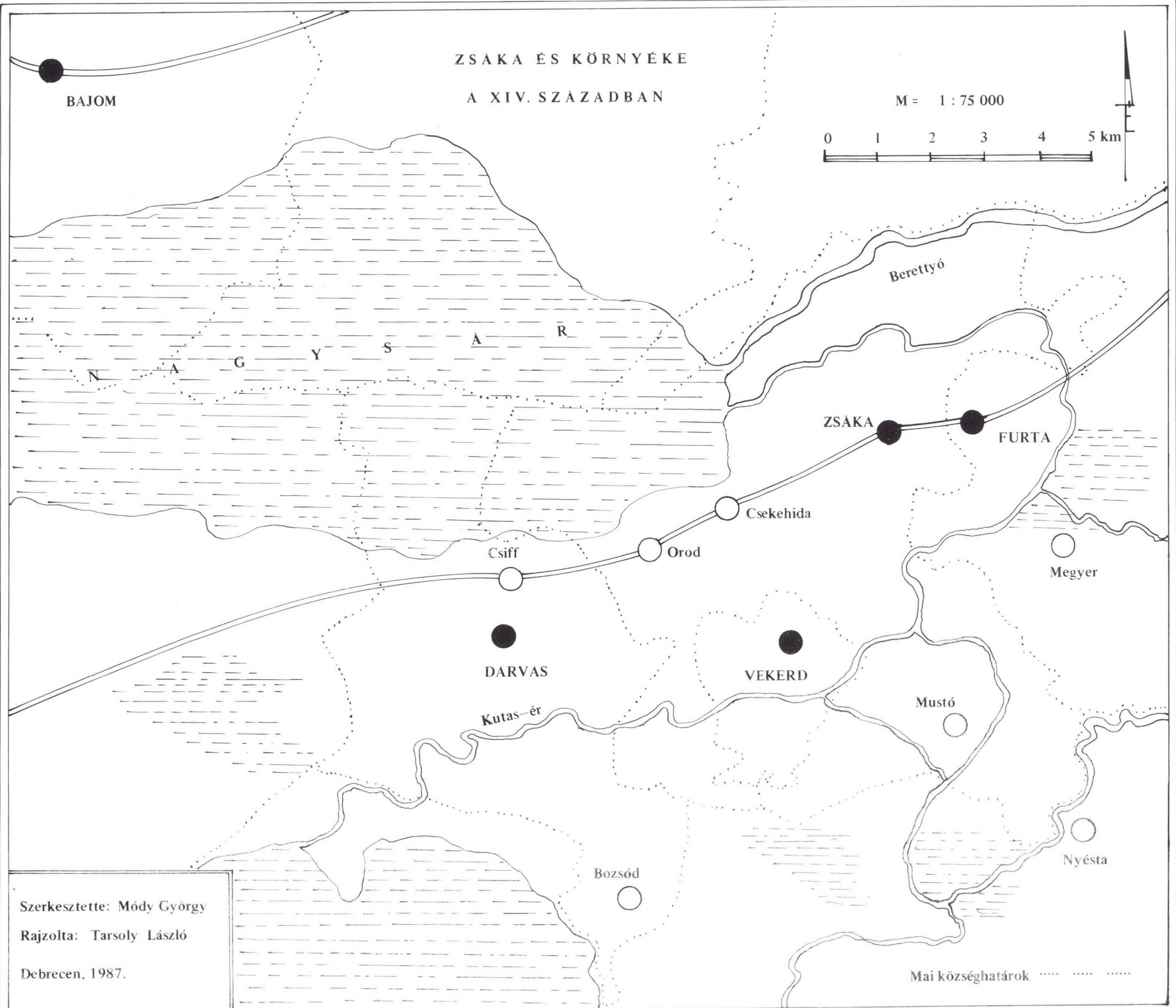
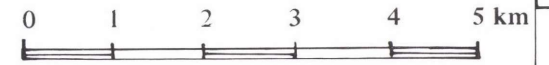
Áttekintésünkből meggyőződhetünk róla, hogy az egyes családok rokoni kapcsolatait rendkívül összefonódtak, s ez a birtokviszonyok oly fokú kuszáltságával is együtt járt, hogy az úgynevezett kétséges nemesek kiszűrése és adó alá vonása eleve szinte reménytelen vállal-

³² Ezt a kitételezt ugyan ilyen formában nem fogalmazták meg, de a gyakorlat azt bizonyította, hogy a főkapitányok mindig ilyen elvek alapján kerültek ki. Vö. Nyakas M. I. m. 175.

ZSAKA ÉS KÖRNYÉKE

A XIV. SZÁZADBAN

M = 1 : 75 000

Szerkesztette: Módy György

Rajzolta: Tarsoly László

Debrecen, 1987.

Mai községhatárok

kozás volt. Ha még feltételezzük is, hogy egy-egy vizsgálat alá vont család nem is bizonyítaná nemességét, illetve az ellenkezőt állapítanak meg róluk, akkor is legfeljebb csak személyes adófizetésre kötelezheték volna őket.

Adatainkból ugyanis úgy tűnik, hogy szinte valamennyi báródsági nemesi birtok — legalábbis a vizsgálat során elhangzott tanúvallomások szerint — *eredetileg Venter-birtok volt*, amely család nemességét viszont elismerték. E földek tehát nemesi földeknek számítottak, s az nemesi természetét nem veszthette el.

Érdekes, hogy a Venterek nem hivatkoztak arra, hogy a család még I. Mátyás idejében nyert nemességet,³³ de talán mégis erre céloztak 1763-ban akkor, amikor azt bizonygatták, hogy ők a régi, igaz adományos Venter család leszármazottai. Ezt azonban okmányokkal bizonyítani nem tudták.

Meglátásunk szerint a kétségtelen báródsági nemesek is két csoportba oszthatók. Egy részük vagy rendelkezett, vagy valamikor rendelkezhetett nemesi armálissal, másik részük azonban ilyet esetleg sohasem kapott, s kiváltságaikat csak a történelmi múltban gyökerező hagyományok alapján gyakorolták. Érdemes figyelni a családnevek gyakori ingadozására is, amely korántsem volt véletlen, hanem nagyon is tervszerű olyan értelemben, hogy a nem nemes családok a női ágon való rokonság révén a kétségtelen nemeseknek számító családok nevét igyekeztek felvenni. Gyakori esetnek számított, hogy egy-egy házasság esetében a nemesnek számító feleség neve (is) tovább élt.

A nemességvizsgálat célját ilyen nehézségek között nyilvánvalóan nem érte el. Bár e téren a további kutatásra még feladatok hárulnak, annyit megállapíthattunk, hogy még az úgynevezett agilisek teherviselésre való szorítása sem sikerült. Oly mértékben legalábbis nem, mint ahogyan akarták volna.

Tudjuk jól, hogy a Katona családot 1806-ban az agilisek között tartották számon, s ez ellen a család akkor nem is tiltakozott. Agilisi mivoltukat már akkor is a Venterektől eredeztették. Nemes mivoltuk tudatát azonban nem voltak hajlandók elfelejteni, s földjük nemesnek vélt természetét pedig végképpen nem. 1819 szeptemberében a Topán lakó Katona familia hat ága közös folyamodványt adott be a Báródság főkapitányi törvényszékéhez, amelyben nem kevesebbet állítottak, mint azt, hogy „500 esztendőknél több idők óta, a mi ősi Nagy Atyánk, Katona György el vévén Hites feleségül magának Nemes Venter Farkas Lányát, Borbálát”. E házasság révén származott Venter-birtokból erednek a mostani Katona-javak is. Ráadásul a hat Katona ág közül négy most is nemes feleséggel bír, s így szinte már-már nemeseknek is számítanak. A francia háborúban „mint akármely érdemes Nemes Karakterű személyek” vettek részt a nemesi felkelésben. A háború után azonban — panaszkodtak — „a falusi Paraszt Bírák bennünket minden Sartz alá akarnak húzni . . . valamint tökéletes Contribuenseket”. Ezt az eljárást azért támadták, mert — szerintük — földjük nemesi természete nem képezheti vita tárgyát. Kérték ezért, hogy mentesítsék őket a közterhek hordozása alól, s ha ez nem sikerülhetne is, úgy azt pénzben is hajlandók megváltani, csak ne vessék őket a falusi paraszt „Bírói páltza alá”.³⁴

A nagybáródi agilisek pedig ugyancsak 1819-ben azt állították, hogy ők „nemesi földekkel” bírnak a feleségeik után, jobbágyföldjük (urbarialis) egyáltalán nincs. Éppen ezért hallották megdöbbenve, hogy a főszolgabíró és a főkapitány rendeletére „mi agilisek is a Bírói páltza alá légyünk vettelve”. Kérték, hogy mentesítsék őket a közterhek hordozása alól, s ha ez nem sikerülhetne is, úgy azt pénzben is hajlandók megváltani, csak ne vessék őket a falusi paraszt „Bírói páltza alá”.³⁵

³³ Miskolczy K. i. leírása szerint is a Ventereknek Mátyás adott nemességet 1465-ben (pro parte fidelilium nostrorum nobilium valachorum).

³⁴ *HBML* IV. A. 1. b. F. V. No. 844. 1820.

³⁵ Uo.

Az agilisek tehát mind gazdasági, mind pedig közigazgatási-bíráskodási téren igyekeztek magukat a jobbágyoktól megkülönböztetni és a helyzetüket a nemességéhez közelíteni. Minden esetben állításuk legfőbb indoka az volt, hogy az általuk birtokolt föld nemesi természetű.

A Katona családra visszatérve láthattuk, hogy ők egyenesen ötszáz éves agilisi múltra hivatkoztak. Nem így vélekedett viszont a kisbáródi közösség 1815-ben a szolgabírónak küldött jelentésében. Szerintük a Katonák „sem Nemesek, sem pedig Nemesi Funduson nem laknak, mégis 80 köböl alá való földet és 133 Kaszás allya kaszállórétet bírnak, s azokat minden közteher viselése nélkül használják”. A kisbáródiak azt állították, hogy a falujukban honos Katonák őse a közlegelőből fogott fel nyolcköblös szántót, s arra házat is épített. Két fia ugyanígy járt el; az egyik tíz-, a másik egyenesen tizennégy köblös szántót hasított ki ugyancsak közösből, s arra mindketten házat építettek. Mindezt azért tehették meg, mert „az első Insurrekcióig a Helység bírái és Elöljárói” voltak.³⁶

Példáinkat még tovább sorakoztathatnánk, de feleslegesnek érezzük, hiszen a fentiek is bizonyítják, hogy az agilisek megrendszabályozása sem érte el célját, arról pedig végképpen nem tudunk, hogy a nemességbizonyításra kötelezett, de addig ténylegesen nemesi jogokat gyakorlók közül valaki is jobbágyosorba került volna.³⁷

³⁶ Uo. IV. A. 1. b. F. V. No. 235. 1815. A kisbáródi közösség a szolgabírónak. Kisbáród, 1815. jan. 23.

³⁷ A báródsági nemes családok kimutatását a vármegye által kiküldött nemességvizsgáló bizottság kérésére Topai Miklós hadnagy készítette el, s terjesztette be 1806. június 28-án. Gyakorlatilag ez a névsor kerül közlésre, de nem szó szerint, hanem célszerű átalakításokkal. A családnevek mellett a keresztneveket is betűhíven közlöm, lévén román anyanyelvűekről szó.

FÜGGELÉK

A báródsági nemesek családonkénti kimutatása 1806-ból³⁷

I.

A TOPAI CSALÁD

A család eredetét Topai Istvánra vezették vissza, akinek két fia volt, Ferenc és Pál. Topai Ferencnek csak lányai voltak — Ursula és Elisabetha —, Topai Pálnak viszont három fia; Péter, György és András. A család 1806-ban élő tagjai ezektől eredeztették magukat.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Öreg Topai Miklós és fiai, Miklós és János; Miklósnak fiai: József, Mihály és János; Jánosnak fiai: Miklós és Kozstán közösen	Kisbáród	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród és Beznye
2. Öreg Topai János	Kisbáród	Bihar	Topa, Kisbáród, Cséklye, Nagybáród
3. ifj. Topai János	Kisbáród	Bihar	Topa, Kisbáród, Cséklye
4. Topai Péter	Cséklye	Bihar	Cséklye, Nagybáród, Beznye
5. Topai Kosztanci fiai: Gábor és László	Topa	Bihar	Topa, Kisbáród, Beznye, Kornicel
6. Topai János	Topa	Bihar	Topa, Beznye
7. Topai György	Detrehem	Kraszna	Beznye
8. Topai Demeter	Topa	Bihar	Topa, Beznye
9. Topai József	Topa	Bihar	Topa, Beznye
10. ifj. Topai Ferenc	Topa	Bihar	Topa, Cséklye, Nagybáród
11. Öreg Topai Ferenc	Topa	Bihar	Topa
12. Topai László	Borzás	Kraszna	Topa

Megjegyzés: Itt vették számba Nagy Ferencet; a felesége után Topai-jusst birtokolt Topán és Kisbáródon.

II.

A VENTER CSALÁD

A családnak négy ágát különböztették meg, volt azonban egy ötödik, kétséges ág is.

II/1

A VENTER JEREMIÁS-FÉLE ÁG

Venter Jeremiásnak két fia volt, János és Gábor. Jánosnak nem maradtak leszármazottai, Gábornak viszont három fiúgyermekke volt, Péter, István és Miklós. A Venter Jeremiás-féle ág életben lévő tagjai tőlük származnak.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Venter György	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagypatak, Nagybáród
2. Öreg Venter János	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
3. Venter Illés	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
4. Venter Mihály	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
5. Venter Stéfán	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
6. Venter Gábor	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
7. Venter Tógyer	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
8. Venter Vaszalia	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
9. Venter Vonuc	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
10. Ifjabb Venter János	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
11. Venter Nuez	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród
12. Ifjabb Venter Togyer	Nagybáród	Bihar	Cséklye, Nagybáród

II/2

A VENTER ANDRÁS-FÉLE ÁG

Venter Andrásnak három fia volt, Gábor, Illés és András, s az ezen az ágon élő Venterek tőlük származnak.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Öreg Venter Gábor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Venter László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Venter Luka	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Venter János	Nagybáród	Bihar	Nagypatak, Nagybáród
5. Id. Venter László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
6. Ifjú Venter Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
7. Ifjú Venter László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
8. Venter Illés	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
9. Venter Jobb	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
10. Ifjú Venter György	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

II/3

A CSÉKLYEI VENTER ANDRÁS-FÉLE ÁG

A cséklyei Venter Andrásnak három fia volt, János, Gábor és Gavrilla. Tőlük származnak az ezen az ágon élő Venterek.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Öreg Venter László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Venter Onu	Cséklye	Bihar	Cséklye, Nagybáród
3. Venter Zsuro	Cséklye	Bihar	Cséklye
4. Venter Zakariás	Cséklye	Bihar	Cséklye
5. Venter Irinij	Cséklye	Bihar	Cséklye
6. Venter Mitru	Cséklye	Bihar	Cséklye
7. Venter Mihály	Cséklye	Bihar	Cséklye
8. Öreg Venter Mitru	Cséklye	Bihar	Cséklye
9. Ifjú Venter Péter	Cséklye	Bihar	Cséklye

II/4

A VENTER ILLÉS-FÉLE ÁG

Venter Illésnek két fia volt, Péter és János. Tőlük származnak az ezen az ágon nyilvántartott Venterek.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Venter László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Venter Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Beznye
3. Venter Nyikora	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Beznye
4. Venter Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Beznye
5. Venter János	Beznye	Bihar	Cséklye, Nagybáród, Beznye, Kornicel
6. Venter Kosztán	Beznye	Bihar	Cséklye, Nagybáród, Beznye, Kornicel
7. Venter György	Beznye	Bihar	Cséklye, Nagybáród, Beznye, Kornicel
8. Venter Mihály	Beznye	Bihar	Cséklye, Nagypatak, Nagybáród, Beznye, Kornicel

A VENTER-POPA-FÉLE ÁG

Ennek az ágnak a rokonságát a többi Venterek csak női ágon voltak hajlandók elismerni, s velük a tulajdonképpeni rokonságot, amely a nemesi jogokban való osztozást jelentette volna, tagadták. Ezt a kétséges nemesi ágot a nemességvizsgáló bizottság nemesi jogainak igazolására szőlította fel. Éppen ezért a kimutatás készítője sem vállalkozott arra, hogy a család eredetéről közelebbi bizonyosságot mondjon, s meglegedett annyival, hogy azok *Venter Popa Urstól* származnak, de „ennek fiai kik lettenek légyen, név szerint nem tudom”.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Venter Popa Urs	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Öreg Venter Popa Togyer	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Öreg Venter Popa Gábor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Venter Popa Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
5. Venter Popa Gligor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
6. Venter Popa Billa	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
7. Venter Popa Makovij	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
8. Venter Popa Gábor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
9. Venter Popa János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
10. Venter Popa Marján	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
11. Venter Popa Flora	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
12. Venter Popa Nucz	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
13. Idős Venter Popa Flora	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
14. Venter Popa Gavrilla	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
15. Venter Popa Mítru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
16. Venter Popa Vaszalia	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
17. Venter Popa Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
18. Venter Popa János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
19. Venter Popa Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
20. Venter Veszelié Popa	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
21. Venter Popa Dávid	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
22. Venter Popa Sámuel	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

III.

AZ ISPÁN CSALÁD

A család Ispán Györgytől eredeztette magát, akinek három fia volt: Péter, Jeremiás és Togyer. Az életben lévő Ispánok tőlük származtak.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Ispán Illés	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Ispán Koszta	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Ispán Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Ispán Billa	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
5. Öreg Ispán Gábor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
6. Ifjabb Ispán János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
7. Ispán Gavrilla	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
8. Ispán György	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
9. Öreg Ispán Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
10. Ispán Karácsony	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
11. Ispán Demeter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
12. Ifjabb Ispán Illés	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
13. Öreg Ispán Vonuz	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
14. Ispán Vaszalia	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

IV.

A NYÁGA CSALÁD

A család őseként Nyága Jánost tartották számon, akinek négy fia volt: Tógyer, Gábor, Péter és László. Tőlük származtatták magukat az összeíráskor élő Nyágák.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Öreg Nyága János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Kornicel
2. Nyága Stefán	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Kornicel
3. Ifjú Nyága János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Nyága Mitru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
5. Nyága Gligor	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
6. Nyága László	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
7. Nyága János	Kornicel	Bihar	Kornicel
8. Nyága Koszta	Kornicel	Bihar	Kornicel
9. Nyága György	Kornicel	Bihar	Kornicel

V.

A SZÜTS CSALÁD

Az összeírás a leszármazást nem részletezte.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Szüts Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Öreg Szüts Mitru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Ifjabb Szüts Mitru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Szüts Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
5. Ifjabb Szüts Mitru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

VI.

A FODOR CSALÁD

Az összeírás a leszármazást nem részletezte.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Fodor Jákob	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Fodor János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Fodor Mitru	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Fodor Simion	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
5. Fodor Kosztán	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
6. Fodor Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
7. Fodor Flóra	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
8. Fodor Tógyer	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
9. Ifjabb Fodor Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

VII.

A TATÁR CSALÁD

Az összeírás a leszármazást nem részletezte.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Tatár Ille	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Tatár János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
3. Tatár Péter	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Tatár Vonuc	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

VIII.

A MAGYA CSALÁD

Az összeírás a leszármazást nem részletezte.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Magya Simion	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
2. Magya Flora	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

IX:

A KABA (KÁBA) CSALÁD

Az összeírás szerint a család őse *Kaba Simion* volt, akinek két fiától, *Jánostól* és *Pétertől* eredeztettek magukat az összeíráskor élő Kábák. A családnak ekkor öt ágát különböztették meg.

A Kaba (Kába) család első ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kába Péter	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kába Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kába Stéfán	Beznye	Bihar	Beznye
5. Ifjabb Kába Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
6. Kába Simion	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kába Ursz	Beznye	Bihar	Beznye
8. Öreg Kába Simion	Beznye	Bihar	Beznye
9. Kába Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
10. Kába Precup	Beznye	Bihar	Beznye
11. Ifjabb Kába Simion	Beznye	Bihar	Beznye
12. Kába Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
13. Ifjabb Kába Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
14. Kába Zakariás	Beznye	Bihar	Beznye
15. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
16. Kába Illés	Beznye	Bihar	Beznye
17. Kába Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye

A Kaba (Kába) család második ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kába Karátsony	Beznye	Bihar	Nagyapatak, Nagybáród, Beznye, Kornicel
2. Kába Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kába János	Beznye	Bihar	Nagyapatak, Nagybáród, Beznye, Kornicel
4. Kába Flora	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye, Kornicel
5. Ifjabb Kába János	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye, Kornicel
6. Kába Tógyer	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye, Kornicel
7. Kába Vonuc	Beznye	Bihar	Beznye

A Kaba (Kába) család harmadik ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kába Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kába Jákob	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kába Illés	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kába Luka	Beznye	Bihar	Beznye
6. Kába Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kába Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
8. Kába György	Beznye	Bihar	Beznye
9. Ifjabb Kába Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
10. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
11. Kába György	Beznye	Bihar	Beznye
12. Kába Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
13. Kába Ruzsálim	Beznye	Bihar	Beznye
13. Kába Flora	Beznye	Bihar	Beznye
14. Ifjabb Kába János	Beznye	Bihar	Beznye

A Kaba (Kába) család negyedik ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kába Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kába Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
4. Öreg Kába Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kába Illés	Beznye	Bihar	Beznye
6. Kába Péter	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kába Nucz	Beznye	Bihar	Beznye
8. Kába Luka	Beznye	Bihar	Beznye

A Kaba (Kába) család ötödik ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kába Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kába Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kába László	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kába Juon	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kába Simion	Beznye	Bihar	Beznye
6. Kába Stefán	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kába György	Beznye	Bihar	Beznye
8. Kába Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
9. Kába János	Beznye	Bihar	Beznye
10. Kába Oun	Nagybáród	Bihar	Nagybáród, Beznye, Kornicel

X.

A KAKUTSI CSALÁD

A család Kakutsi Mártontól eredeztette magát, akinek két fiára hivatkoztak, mondván, hogy a mostani Kakutsiak tőlük erednek. Ez a család is rendkívül népes volt és az összeírás pillanatában négy ágát különböztették meg.

A Kakutsi család első ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kakutsi Lőrinc	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kakutsi Gavrilla	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kakutsi Péter	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kakutsi Péter fiai: Péter, Domo- kos, Péter és János	Cséhtelek	Bihar	Beznye

A Kakutsi család második ága

1. Öreg Kakutsi Karátsony	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye
2. Kakutsi Tógyer	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye
3. Kakutsi János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
4. Kakutsi Péter	Beznye	Bihar	Beznye
5. Öreg Kakutsi Tógyer	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye
6. Kakutsi Ferke	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kakutsi Ruszatin	Beznye	Bihar	Nagybáród, Beznye
8. Kakutsi György	Beznye	Bihar	Beznye
9. Kakutsi Jakab	Beznye	Bihar	Beznye
10. Kakutsi Vonucz	Beznye	Bihar	Beznye
11. Ifjabb Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
12. Öreg Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
13. Kakutsi Flóra	Beznye	Bihar	Beznye
14. Öreg Kakutsi Billa	Beznye	Bihar	Beznye
15. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
16. Kakutsi Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
17. Kakutsi Pinta	Beznye	Bihar	Beznye
18. Kakutsi Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
19. Kakutsi Pásh	Beznye	Bihar	Beznye
20. Kakutsi János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
21. Kakutsi Luka	Beznye	Bihar	Beznye
22. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
23. Kakutsi Stéfán	Beznye	Bihar	Beznye
24. Idős Kakutsi Karátsony	Beznye	Bihar	Beznye
25. Kakutsi Péter	Beznye	Bihar	Beznye
26. Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye

A Kakutsi család harmadik ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kakutsi János fia: Péter	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kakutsi Miklós	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kakutsi Miklós fia: Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kakutsi Mikula	Beznye	Bihar	Beznye
6. Kakutsi Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye

A Kakutsi család negyedik ága

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kakutsi Filimon	Beznye	Bihar	Beznye
3. Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
4. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
5. Kakutsi Simion	Beznye	Bihar	Beznye
6. Öreg Kakutsi Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
7. Öreg Kakutsi Gábor fiai: János és Simion	Beznye	Bihar	Beznye
8. Kakutsi Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye
9. Kakutsi Kosztán fia: János	Beznye	Bihar	Beznye
10. Öreg Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
11. Kakutsi Simion	Beznye	Bihar	Beznye
12. Kakutsi Ille	Beznye	Bihar	Beznye
13. Kakutsi Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
14. Öreg Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
15. Kakutsi Mikula	Beznye	Bihar	Beznye
16. Ifjabb Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
17. Kakutsi György	Beznye	Bihar	Beznye
18. Kakutsi Koszta	Beznye	Bihar	Beznye
19. Kakutsi János	Beznye	Bihar	Beznye
20. Kakutsi Gavrilla	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

XI.

A KUK CSALÁD

A család *Kuk Stéffántól* eredeztette magát, akinek János nevű fiától származtak az összeíráskor életben lévő Kukok.

Név	Lakóhely	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Kuk Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
2. Kuk Stéffán	Beznye	Bihar	Beznye
3. Őreg Kuk Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
4. Őreg Kuk Tógyer fia János	Beznye	Bihar	Beznye
5. Ifjabb Kuk János	Beznye	Bihar	Beznye
6. Ifjabb Kuk Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
7. Kuk Vonucz	Beznye	Bihar	Beznye
8. Kuk Pásh	Beznye	Bihar	Beznye
9. Kuk Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
10. Őreg Kuk Onucz	Beznye	Bihar	Beznye
11. Kuk Pável	Beznye	Bihar	Beznye
12. Kuk Luka	Beznye	Bihar	Beznye
13. Kuk György	Beznye	Bihar	Beznye
14. Kuk Billa	Beznye	Bihar	Beznye
15. Kuk Juon	Beznye	Bihar	Beznye
16. Kuk Vonucz	Beznye	Bihar	Beznye
17. Kuk Koszta	Kornicel	Bihar	Kornicel
18. Kuk Mitru	Kornicel	Bihar	Kornicel
19. Kuk Vonucz	Kornicel	Bihar	Kornicel
20. Kuk Tógyer	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
21. Kuk Koszta	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
22. Kuk János	Nagybáród	Bihar	Nagybáród
23. Kuk Simion	Nagybáród	Bihar	Nagybáród

XII.

A BÉLTEKI CSALÁD

A család attól a Bélteki Jánostól származtatta magát, akinek két fia volt, János és Tógyer. Az összeíráskor életben lévő Béltekiék tőlük eredtek.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Bélteki Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
2. Bélteki Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
3. Bélteki Kosztán	Beznye	Bihar	Beznye
4. Bélteki Mihály	Beznye	Bihar	Beznye

XIII.

A BEZNYEI SZÜTS CSALÁD

A család ismert őseként Szücs Mitrut neveztek meg, akinek három fia volt: János, Gábor és Péter. A Beznyén élő Szücsök tőlük származtatták magukat.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Szüts János	Beznye	Bihar	Beznye
2. Szüts Péter	Beznye	Bihar	Beznye
3. Szüts Mihály	Beznye	Bihar	Beznye
4. Szüts Ille	Beznye	Bihar	Beznye

XIV.

A LÁL (LÁLL) CSALÁD

A család Láll Györgytől eredt, akinek Stéffán nevű fiától származtak az összeírásban szereplő Lálók.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Lál Tógyer	Beznye	Bihar	Beznye
2. Lál János	Beznye	Bihar	Beznye
3. Lál János fia, Mitru	Beznye	Bihar	Beznye
4. Lál Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
5. Öreg Lál János	Beznye	Bihar	Beznye
6. Lál Péter	Beznye	Bihar	Beznye
7. Lál Stéffán	Beznye	Bihar	Beznye
8. Lál György	Beznye	Bihar	Beznye
9. Öreg Lál Onu	Beznye	Bihar	Beznye
10. Ifjabb Lál György	Beznye	Bihar	Beznye
11. Lál Nyikora	Beznye	Bihar	Beznye

XV.

A CZIPELE CSALÁD

A család első őseként Czipele Györgyöt nevezte meg, akinek Tógyer nevű fiától származtak a jelenlegi — tehát az összeírásakor életben lévő — Czipelék.

Név	Lakik	Vármegye	Melyik községben birtokos
1. Öreg Czipele Gábor	Beznye	Bihar	Beznye
2. Czipelle Nulla	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
3. Czipele Karátsony	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
4. Öreg Czipele János	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
5. Ifjabb Czipele Gábor	Brátka	Bihar	Brátka, Nagypatak, Nagybaród, Beznye
6. Czipele Péter	Nagybaród	Bihar	Brátka, Nagybaród, Beznye
7. Czipele Billa	Brátka	Bihar	Brátka, Nagybaród, Beznye
8. Czipele Flóra	Brátka	Bihar	Brátka
9. Czipele Mitru	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
10. Czipele János	Brátka	Bihar	Brátka, Nagybaród, Beznye
11. Ifjabb Czipele Oun	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
12. Czipele Gyurka	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
13. Czipele Stéffán	Brátka	Bihar	Brátka, Nagybaród, Beznye
14. Öreg Czipele Vaszalia	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
15. Ifjabb Czipele János	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye
16. Ifjabb Czipele Vaszalia	Brátka	Bihar	Brátka, Beznye

Megjegyzés: A nemes családok felsorolása után érdemesnek tartották megemlíteni, hogy Dallai Mihály Kisbaródon Venter-ágon bir nemesi földet, méghozzá nem a lakhelyén, hanem Topán. A Nagybaródon lakó Susztei Klára pedig Székely-juszt birtokol Nagybaródon.

A' Külső Uraságok, akik az Báródsági Hét Hellységben bírnak

A tulajdonos neve	Lakóhelye	Vármegye	Hol birtokol
1. A királyi kamara	Topa	Bihar	Topa, Kisbáród, Cséklye, Nagypatak, Nagybáród, Beznye, Kornicel
2. A görög kat. egyház	Várad	Bihar.	Topa
3. Az Irinyi család	Iriny	Bihar	Topa
4. Szentpáli Zsigmond	Ilosva	Kraszna	Nagypatak, Nagybáród, Beznye, Kornicel
5. Tarczali Sándor	Tóti	Bihar	Nagybáród, Beznye
6. Tinándi János	Pokafalva	Torda	Nagybáród, Beznye
7. báró Dezsőfi	Várad	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród, Beznye
8. Budai László	Várad	Bihar	Nagybáród, Beznye
9. Pongrácz János	Várad	Bihar	Nagybáród, Beznye
10. Ugrai István	Ugra	Bihar	Nagybáród, Beznye
11. Magya János	Füzes	Kraszna	Beznye, Kornicel
12. Ugrai György	Ugra	Bihar	Kornicel
13. Menszáros Sándor	Kereki	Bihar	Nagypatak, Kornicel
14. Miskolczi Ferenc	Telegd	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród, Kornicel
15. Miskolczi Lajos	Telegd	Bihar	Nagybáród, Beznye, Kornicel
16. Miskolczi Sándor	Telegd	Bihar	Cséklye, Nagypatak, Nagybáród
17. Várallyai Sámuel	Telegd	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród
18. Kis Tetsi Sámuel	Telegd	Bihar	Kornicel
19. Kis Tetsi József	Telegd	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród
20. Cheteri István	Telegd	Bihar	Kisbáród, Cséklye
21. Kasztol Gábor	Telegd	Bihar	Kisbáród, Cséklye, Nagybáród
22. Szombatfalvi	Dét	Belső-Szolnok	Kisbáród
23. gróf Haller Ferenc	Várad	Bihar	Beznye

Nemteleneknek avagy agiliseknek nevei

1. Katona Irinij fia, Katona Tógyer Nagybáród — anyai ágon
2. Katona Nyikora fiai, Steffán és János Nagybáród — anyai ágon
3. Öreg Katona Koszta Nagybáród — anyai ágon
4. Ifjabb Katona Koszta Nagybáród — anyai ágon
5. Katona Fülep fiai, Katona Vonucz Nagybáród — anyai ágon
6. Öreg Katona János fia, Katona Illés Nagybáród — anyai ágon
7. Katona Dávid Nagybáród — anyai ágon
8. Katona Tógyer Nagybáród — anyai ágon
9. Argyilán Mitru Kisbáródon felesége után Katona-juszt birtokol.
10. Madár Kosztán Kisbáródon felesége után Topai-juszt birtokol.
11. Moldován Vaszalia Nagybáródon felesége után Venter- és Kakutsi-juszt birtokol.
12. Szurdás Nyisztor Nagybáródon az anyja után Kába-juszt birtokol.
13. Szurdás Gábor Nagybáródon felesége után Tatár-juszt birtokol.
14. Popa Nyikora Nagybáródon felesége után Nyága-juszt birtokol.
15. Pusko Flora Nagybáródon felesége után Ispán-juszt birtokol.
16. Martyinn Juon és Gligor Nagybáródon az anyjuk után Ispán-juszt birtokolnak.
17. Hajsz Tógyer Nagybáródon felesége után Fodor-juszt birtokol.
18. Butyori Péter Nagybáródon felesége után Venter-juszt birtokol.
19. Popa Flora Nagybáródon az anyja után Venter-juszt birtokol.
20. Vonyiga Sámuel Nagybáródon felesége után Ispán-juszt birtokol.
21. Martyin Gábor Nagybáródon felesége után Venter-juszt birtokol.
22. Dreginás Billa Nagybáródon felesége után Venter-juszt birtokol.
23. Gozmán Gábor Nagybáródon felesége után Venter-juszt birtokol.
24. Gozmán Kosztán Nagybáródon az anyja után Venter-juszt birtokol.
25. Gozmán Salamon Nagybáródon az anyja után Venter-juszt birtokol.
26. Popa Mikuláj Beznyén a felesége után Szüts-juszt birtokol.
27. Popa Gligor Beznyén a felesége után Szüts-juszt birtokol.
28. Magya Vonucz Nagybáródon az anyja után *zálogos* Venter-juszt birtokol.
29. Popa Mikuláj Nagybáródon a felesége után Venter-juszt birtokol.
30. Stürz Ille Beznyén a felesége révén Kába-juszt birtokol.
31. Gása Mitru Beznyén a felesége után Kába-juszt birtokol.

Miklós Nyakas

DAS ADELSTUM VON BÁRÓDSÁG ZU BEGINN DES 19. JAHRHUNDERTS

Der sich im Zentralkreis des ehemaligen Komitats Bihar ausbreitende und mit speziellen Rechten und Pflichten versehene Adelsbezirk von Báródság hatte eine adlige Einwohnerschaft, deren Muttersprache zwar das Rumänische war, die sich aber trotzdem in erster Linie als ungarischer *Adel* betrachtete, denn dieser Rechtsstand bedeutete für sie grosse gesellschaftliche und wirtschaftliche Vorteile.

Ein Teil des auf dem Gebiet des heute zu Rumänien gehörenden Báródság ansässigen Adels verfügte zwar zweifelsohne über Adelsprivilegien, während sein anderer Teil sich aufgrund eines über Jahrhunderte zurückreichenden Brauchrechtes oder aber mütterlicherseits für adelig hielt. Alldies Jährte natürlich auch innerhalb der spezifischen kleinadeligen Gesellschaft von Báródság unvermeidlich zu Spannungen. Aus diesem Grunde ordnete das Komitat eine Untersuchung zur Aufdeckung zweifelhafter Adliger an, zu deren Durchführung eine Sonderkommission benannt wurde.

Die Abwicklung dieses Verfahrens war sehr lehrreich, denn wie sich herausstellte, konnten viele unter den angesehensten und sich für adelig haltenden Familien ihr Adelszeugnis nicht vorweisen. Noch lehrreicher war hingegen das Vorschreiten der Untersuchungskommission. In solchen Fällen war sie nämlich gewillt, die Jahrhunderte lange adlige Rechtsausübung zu billigen und verpflichtete die Betroffenen nicht dazu, ihr Adelsrecht nachzuweisen.

Im übrigen waren einzelne Familien recht weit verzweigt und zerstreut. So wissen wir, dass in den 1830er Jahren zu einer der ältesten adligen Familien von Báródság, zu der Familie Venter, an beiden Zweigen mehr als 350 lebende Glieder gehörten.

Das Feudalrecht machte in Ungarn einen Unterschied zwischen der Adelsnatur der Grundbesitzer und dem adligen Rechtsstand einzelner Personen. Betrieb eine adelige Person eine Wirtschaft auf einem Besitz nichtadeliger Herkunft, so betraf die Steuerfreiheit nur seine Person, nicht aber sein Land. Genau das gleiche galt auch umgekehrt: eine nichtadelige Person zahlte keine Steuern für ihr Land, wenn dies aus einem Adelsbesitz stammte. In Báródság war nahezu aller Landbesitz der adligen Familien in irgendeiner Weise auf die schon erwähnten Venter-Güter zurückzuführen. Und auch die Besitzverhältnisse zwischen den einzelnen Familien waren ausserordentlich undurchsichtig. Aus eben diesem Grunde hätte der Zweifel am Adelsrecht einer alten, grossen und sich zweifelsohne für adlig haltenden Familie eine derartige Kettenreaktion ausgelöst, welche selbst nicht im Interesse des adligen Komitats gestanden hätte. Es ist uns nicht bekannt, dass auch nur eine unter den Familien, die dazu verpflichtet wurden, ihr Adelszeugnis nachzuweisen, in den Leibeigenstand zurückgefallen wäre.

Auch was die sogenannten „Agilen“ betrifft, war es sehr schwer, irgendein Ergebnis aufzuweisen. Die ganz spezifische Schicht des Adels war allein von der Seite der Frauen mit den Privilegien verbunden, sodass sie irgendwo zwischen dem Leibeigentum und dem Adelstum standen. Von dieser Situation herrührend, waren sie darauf bedacht, ihre Rechte denen der Adligen gleichzustellen. Und wenn ihnen dies in dieser Form auch nicht immer gelang, so verfügten sie gegenüber den Leibeigenen doch über zahlreiche Privilegien.

Dem Adel von Báródság war eine gesonderte Verwaltungsautonomie zu eigen, und man hatte sich ein gesondertes Verwaltungssystem ausgearbeitet. An der Spitze dieser Verwaltung standen die sogenannten Hauptkapitäne, die sich gewöhnlich aus den Reihen des mittleren Adels oder des oberen Adels des Komitats rekrutierten, in jedem Falle aber ein Adelsgut in irgendeinem der Dörfer von Báródság besaßen. Obgleich diese Adligen im engefassten Sinne nicht zum Adelstum von Báródság gehörten, gaben sie dessen Bild dennoch eine ganz bestimmte Färbung.

Einige Familien von Báródság besaßen jedoch auch Güter ausserhalb der Grenzen von Báródság.

Zu Beginn und in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts ist keinerlei Spur irgendeines Unterscheidens zwischen Ungarn und Rumänien aufzufinden. Die Rechte des rumänischsprachigen Adels von Báródság wurde vom ungarischen Adel des Komitats Bihar weitgehend in Ehren gehalten und nirgendwo ist auch nur eine Spur von nationaler Diskriminierung anzutreffen. Dies Problem anzuschneiden, erscheint selbst gewollt und nachträglich, denn in den Augen der Zeitgenossen von damals war die Gleichheit der Adelsrechte — ohne Hinblick auf Nationalität und Muttersprache — derart natürlich, dass sie niemals eine Frage noch ein Problem daraus gemacht hätten.